

ՕՒՓԻՒՌ

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Ինչ որ խմբագրութեան և Տնօրէնութեան կը վերաբերի պէտք է ուղղել առ ՊԵՏՐՈՍ ԲՈՐԹՈՒՔԱՆԻՆ, Պօլս Մէրձանը Իմամ — Մի խան, Թիւ 4 : — Ընկճար նամակ կամ ծրար կը մերժուի : Օրագիրն ամէն շաբթու հինգշաբթի օրերը կը հրատարակուի : Վեցամսեայ շրջանին գինը 20 դուրունոց արժաւ Բէքիմէ ԿԱՆԻՍԻՅ վճարելի, ամէն Թիւէ կրնան ստորագրուիլ : — Ինչ որ կը թափէ Օրագրաց ճամբու ծախքը առնողին վրայ է : — Ծանուցման տողը 1 դուրուն :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԿԸՆԴՈՒՆՎԱՆ • Կ • ՊՕԼԻՍ Օրագրոյ գրասենեակը : — Թիֆլիզ Մեծարդոյ Լէ՛քսանդր աղա Երեցեան : — Զմիւռնիա Երշաբուսոյ գրասենեակը : — Թէրքիստալ Պ • Թադւոր Գէսեան : — Կէյվէ, Օրթագիւշ, Ղընճըար Պ • Խաչատուր Մանուէլեան : — Տրապիզոն Պ • Խաչատուր Էլմասեան :

ԸՊԳՒԱՅԻՆ

Ազգային 73 շուրուշ տրոց հաւաքման տնօրէնութիւնը որ թաղականաց յանձնուած է, գոհացուցիչ չեն երեւիր :

Պահմանագրութեան մէջ յիշուած է որ 23 տարին անցնող եւ տարին դոնէ 73 շուրուշ Ազգային տուրք տուողը ընտրելի պիտի ըլլայ : Ըստ մեզ ասոր համար ուրիշ միջոցներու ձեռնարկել պէտք չէր, այլ պայմանաւած մը որոշելով ամէն 23 տարին անցնող ազգայիններու նամակ զրկելու էր : Բայց արդի տնօրէնութիւնը այս կերպ չէ ըստ մեծի մասին :

Կըլսենք որ Թաղականներէն շատերը մինակ անոնց նամակ զրկելու են, ուրոնց վրայ որ յոյս ու Կապահ-Թի-ն ունին ստակ առնելու : Բայց ասանկ պարագաներու մէջ յոյսը չէ առաջնորդ, այլ օրէնքը : ուստի ինչ որ կը հրամայէ օրէնքը պէտք է որ անոր տրամադրութեանը պէս ըլլայ, թէ ոչ ամէն որոշում ապօրինաւոր է : Կը յուսանք որ Սահմանագրութեան գործադիր յանձնաժողովոյ ու-

շաղրութենէն չվրկուիր այս կէտը :

Ամսոյս 16 կիր • օրը Ֆէնէն պահ-ճէսի լսուած սքոսալայրին վրայ ազգային մասնաւոր հանդէս մը տեղի ունեցաւ :

Առաւօտուն 5-6 մեծ նաւակներով Ֆէնէն պահճէ հասան Սամսթիոյ Ս • Սահակեան Սանուց ընկերութեան անդամները՝ ուր ամէն պատրաստութիւն օր առաջ տեսնուած էր շքեղ կերպով : Այս խումբին կը նախագահէին Սամսթիոյ Արժ • քարողիչ վարդապետը, Պատրիարքական արդի փոխանորդ Արժ • Տ • Կարապետ և Գարեգին վարդապետները և Մամբրեան Տ • Արիստակէս քահանան որ յիշեալ ընկերութիւնը կազմող անդամոց հայկաբանութեան դասատուն էր ժամանակաւ Ս • Սահակեան վարժարանին մէջ, և բացի ընկերութեան անդամներէն՝ հրաւիրեալ ներկայ էին նաեւ ուրիշ պատուաւոր և ուսումնական անձինք :

Այս պարկեշտ հանդէսին շքեղութիւն տուող պարագաներէն մէկն ալ իր բնագիտական փորձերովը ընդհանուր ազ-

գին ծանօթ եղող անձնուէր դասատուիս Մեծարդոյ Յարութիւն աղա Թիւլեանի Թռուցած պաշտներն էին, զոր ծախահա-
րութեամբ ընդունեց Տանդիսական խնամ-
բը, և այսպէս մինչև իրիկուն նուազնե-
րով և ազգային երգերով համեստ զուար-
ճութենէ մը ետև իրենց ուխտին մէջ
հաստատ մնալու և ազգային յառաջագի-
մութեան ձեռնտու ու նախանձախնդիր
ըլլալու փոխադարձ խոստմունքներով վե-
րադարձան իրենց տեղը:



Հետեւեալ ընտիր ոտանաւորը որ մե-
ծարդոյ Թորոսաղա Նազարեան անձնուէր
դասատուիս յիշեալ հանգէսին վրայ շի-
նած երգն է, կը փութանք հրատարա-
կելու:

Ի ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՍՍՀ, ՍՄՆՈՒՑ, ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳ

Ի՞նչ քաղցր ու սիրուն մէկ մօր զաւակաց
լըսել շուրթն ի շուրթն ուխտերն փոխադարձ,
Մէկն՝ իր աչերուն ժըպտող թարթիւրովն
Միւսն՝ անխել սրտին սիրոյ զարկերովն:
Ի՞նչ քաղցր ու սիրուն տեսնել ձեռք ձեռքի
լըքեալ Հայրենեաց մազթել կեանք հոգի
Որ զիրենք ծնաւ, սընոյց եւ դըդուեց
Բնութեան է՛ն չըքնաղ ձիւքերովն զինեց:

Ո՛վ մայրդ հանուրց մարդկութեան
Անձկալիդ մեր Հայաստան
Աւ թող սըրտիդ վըշտալից
Դադրին հառաչք, սուգ, կըսկիծ,
Զի՛ ձեռք ստնուցս հարազատ
կապեն իքո սուրբ ձակատ
Պըսակ սիրոյ անըստառ
Թէպէտ ծաղկամբ քեզ օտար:
Օ՛ն Սաներս Սահակեան
Բարեկամք Հայ անուան
Սլանանք թեւ թեւի
Յաւերակս հայրենի:
Կանգնել հոն մեր դրօշակ
Յանկործան յեշտակ
Միութեան սիրային
Մեր ուխտի պսակին:

Տիգրանակերտի մերարգոյ թղթակ-
ցին դրած նամակէն հետեւեալը կը քա-
ղենք այս անգամ:

«Տիգրանեան Մկրտիչ վարդապետը
չըջակայ վանքերէն բռնութեամբ ստակ
կ'առնէ. Պոլիսէն յանուն Քիւրտաթա-
նու հաւաքած զիրքերուն եւ ուրիշ նը-
ուէրներուն մէկն ալ երեւան հանած չէ.
վանքերուն ցորենները կը ծախէ կը թա-
լէ եւ ստակը ծրարելով կ'առնէ կը թա-
ղէ. քաղքին մէջ ամենամեծ խռովու-
թիւններ կ'արծարծէ եւ շատ անկարգու-
թեանց պատճառ կ'ըլլայ»:

Այս այն Տիգրանեան Մկրտիչ վար-
դապետն է որ ժամանակաւ Պոլսոյ մէջ
հրաչք կը դործէր. այս ան վարդապետն
է՝ որ խելքերնին քիչ ու ստակնին շատ
եղողներուն՝ յանուն Քիւրտաթմանու
լուսաւորութեան քսակնին պարպելու ա-
մեն հնարք անձանձրոյթ ի գործ կը դնէր.
այս ան վարդապետն է՝ որ իր անունը
սուրբ՝ մարտը՝ ընտիր եւ անշահասէր
հրատարակելու համար ամեն ճիգ թա-
փած էր. վերջապէս այս ան հրաշագործ
եւ Քիւրտաթմանու լուսաւորիչ վարդա-
պետն է՝ որ Քիւրտաթմանու մէջ վար-
ժարան՝ տպարան՝ ձուլարան եւ շատ մը
արան եւ մառան հաստատուելու համար
վարժապետ եւ ուրիշ 13—14 տարեկան
միամիտ պատանիներ լէէ՛լ լէէ՛լ եւ ու-
սուլէ՛լ մը համադրելով իր հետը տարած
ու անոնց թշուառութեանը պատճառ
եղած ըլլալը շատոնց լած ենք:

Ի՞նչ խաղար Մկրտիչ վարդապետ,
հրաշագործութիւնը հրէշագործութեան
փոխակերպելիք, ստոանան ալբան գործ
չունի, ելաւ առ արաւելս դէբբ անցու-
ցած խաղալով խնդալով եւ չափաբանեբ
անցունելով շնչաւորաւ վրաս եկաւ
սանկ ըսելով՝ քանի որ Հայուն քով ադ-
դիւրահաւանութիւնը կայ նէ, որահա ա-
նոր գլխուն շատ բան պիտի բերեմ:
Թէ որ բողբ սատանան չըլլար

Թղթակիցը իւր նամակին մէջ կ'ըսէ՝ «Իւր գործը բոլորովին բարբարոսական է. եւ ըրած դատաստաններն ալ լի են անիրաւութեամբ»։ Արդոյ նամակագիրը կ'աւելցնէ ըսելով՝ «Եթէ վարչութիւնը այս եղելութիւններուն առաջին առնել չիութայ, աղիւթն վիճակը մեծ վտանգի մէջ իյնալը կրնայ դուշակուիլ. վասն զի քաղաքին եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ գոտութիւնն ու անկարգութիւնն արդէն տիրած է»։

Չմշկածագի մէջ մօտերս սարսափելի կարկուտ մը գալով՝ բոլոր հունձքերը աւերէ, եւ կ'երեւայ թէ այս տարի նոյն քաղաքին մէջ բաւական սով պիտի ըլլայ։

Թէրճանէն մեր արդոյ Թղթակցին գրած նամակը՝ Նիւրեմ վարդապետին վրայ գովեստներ կը խօսի։ Յիշեալ արժանապատիւ վարդապետը կարելի եղածին չափ կը ջանայ եղեր ժողովուրդին կրած նեղութիւնները թեթեւցնել եւ զգայած ցաւերնին ամոքել։

Նկարագիր Գոյափոխութեան անուն գիրքը որ քանի մը տարի առաջ Անգղիերէնէ ի Հայ Թարգմանութեամբ հրատարակուած է, անշուշտ կը յիշեն զայն ընթերցողները։ Յիշեալ գիրքը կ'սկսուած Պատական եւ զանազան Բողոքական եկեղեցիներուն գոյափոխութեան նկատմամբ դաւանած վարդապետութիւնները եւ նաեւ այս մասին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ունեցած հաւատքը։ Հայաստանեայց եկեղեցւոյն գալով՝ հեղինակը ըսած է թէ մինչեւ ցայսօր «Հայք կը հաւատան թէ հայն ու գիւնի երեսն քառասուն եւ յոգն հազարութեան խորհրդոյն մէջ»։ Յովհաննէս Չամուռճեան Պատուելին որ իր աստուածաբանական հիմնութիւններովը բազմածանօթ անձ մ'է Աղիւթն մէջ, այս գրքին վրայ դիտողութիւններ ըրեր եւ իւր 16 մարտ 1860 Երեւակին մէջ հրատարակել էր, իւր բոլոր ըսածներէն սա կը հետեւէր թէ. Հայաստանեայց Ա. Եկեղեցւոյ Ս. Հարությունութեան ներկայումս ընդունած վարդապետութիւնը

Վատին եկեղեցւոյ ընդունածին յար եւ նըմանն է, եւ իր խօսքը հաստատուելու համար քանի մը վկայութիւններ մէջ բերած էր ծուռ մեկնաբանութիւններով, եւ գրքին մէջի ըստածներուն հաւատք չընծայուելու համար գրքին հեղինակը Ս. Հարց գրութիւններուն անտեղեակ եւ ստախօս անձ մը ներկայացուցած էր հասարակութեան առջեւ։

Չամուռճեան պատուելին ինչ նպատակի ծառայելը քաջ գիտենք եւ իւր ընդուն ու ոճն ալ շատ աղէկ կ'հասկնանք։ Պատուելին ըսածներուն ան ատեն պատասխան մը պատրաստուած էր, սակայն զանազան պատճառներով հրատարակութիւնը ետ մընացած էր, եւ հիմա չըլլայ որ Պատուելին ըսածները միամիտ ժողովրդոց մտաց դայթակղութիւն սրտածառէ, արժան դատեցինք նոյն պատասխանին հրատարակութիւնը խնդրել ձեր Հանդէսին միջոցաւ։

Նիւրեմ գիրդապետն Գոյափոխութեան տեսութիւնները վրայ զքանի մը ամիս առաջ Պոլսոյ հայապաշտ Հայ Աստուծաբանի մը ըրած գիտողութիւնները իմ ուշադրութիւնս գրաւեցին։ Սոյն գիտողութիւնները կը գտնուին իւր «Երեւակին» մէջ հրատարակեալ 1860 մարտ 16։

Երկրորդեմ, տէր, որ բարեհաճիք ձեր ազնիւ լրագրին միջոցաւ անոր գիտողութեանց տալիք պատասխանս հրատարակել։

Յիշեալ Աստուծաբանի ըրած գիտողութիւններն նախ հոս կը դնենք։

Հայ Աստուծաբանը կ'ըսէ։

1 - Ի սկզբանէ Քրիստոսի եկեղեցւոյ ընդունած վարդապետութիւնն է՝ հայցին եւ գիւնիին բնական տարբերաց ընթերցումը։

2 - Նկարագրին հեղինակին ըսածը թէ ամենայն բողոքականք այս կէտին մէջ մի եւ նոյն հաւատքը կը խոստովանին, սո՛ւտ է։

3 - Յիշեալ հեղինակին ըսածը թէ Հայք թե դարուն մէջ Վատիններէն ուսան եւ ընդունեցին զգոյափոխութիւնը, եւ թէ նախնի ընդունած հաւատքնուն դարձեր են, բոլորովին սո՛ւտ է։

4 - Տարբերաց վրայ Հոգւոյն սրբոյ կոչման աղօթքը կը հաստատէ թէ Հայք Վատինացւոց ունեցած մի եւ նոյն կարծիքը միշտ ընդունած են։

Արդ սոյն գիտողութեանց տալիք պատասխանս է։

1 - Ի սկզբանէ՝ Քրիստոսի եկեղեցին՝ գոյափոխութեան վարդապետութիւնը այսինքն

Քաջանան տեսներով որ ալ պաշտօն մը չունի կատարելու գիշին տակէն մտնելու արդիւն տեսնակէն գուրս ելաւ, եւ թողուց ինձ առանձին մնալ այնպիսի հակի մը հետ՝ որուն ինչ լինելը չէի կարող ըմբռնել Վասն զինա խիստ զեղեցիկ էր խիստ նազելի եւ խիստ վեհանձն, գլուխը բաց էր եւ մազերը ազատ թողուած, բարձր եւ վսեմ ճակատն տակաւ շուրջները կարծես թէ պատապարտած էին հովէ մը, ղեփիւռէ մը անգամ վնասուելէ ազատ մնալու համար . . . բայց ինչ կընեմ ես. ես որ հազիւ թէ կարող եմ հասարակ զեղեցիկութիւն մը նկարագրել միթէ այն հրեշտակին գրկանք ընելու համար իւր գեղեցիկութեան վրայ գողտիւր մը տալ կաշխատիմ, գեղեցիկութիւն մը՝ որ տեսնելու համար մարդ անմահ լինելու է. եւ այնպիսի աչքեր ունենալու է անոր երեսը նայելու եւ արժանի լինելու համար որ ներկային լինին :

Իմ ազատիչ հրեշտակս վերջապէս տեսնալով որ տեղէն չարժեք չունիմ եւ միանգամայն գունաթափ այտերէս համարալով կրած ներքին եւ արտաքին ցաւերս, երկնցուց իւր ձեռքը եւ վեր վերցուց զիս այնպիսի փափկութեամբ եւ քաղցրութեամբ որ քիչ կը մնար արտասուէի. եւ տարաւ զիս ակօռի մը քով նշտտեցուց, եւ խոտոտանալով ինձ որ չուտով դայ . դուրս ելաւ :

Աղաւթիս դուրս ելաւ սիրտս եւ հոգիս ալ հետը տանելով, բայց չուտով վերածաւ եւ չի թողուց զիս որ իւր ներկայութեամբը տանչուիմ. սակայն տըխուր էր երբ ներս մտաւ . . . որքան տախիլ է տխրութիւն տեսնել այնպիսի գեղքի մը վրայ՝ ուր բնութիւնը կը փառաւորուի :

Նրբ տեսայ ազատչիս տխրութիւնը, մէկէն կատաղութիւն մը տիրեց կուրծքիս մէջ եւ առանց համբերելու ոտքի ելելով ձեռքը բռնեցի եւ օտարմանայե

քաղճաբանութեամբ մեկնութիւնը ինքրեցի իւր տխրութեանը . իսկ նա քանի մը վարկեան լռիկ երեսս նայելէն վերջը ըսաւ «անխորձ պատանի, ցաւ է ինձ յայտնել ձեզ թէ դուք ալ ես չեք կրնար վաշիւել իմ օժանդակութիւնս, վասն զի դուք հերետիկոս մի էք» :

— Հերետիկոս պատասխանեցի արտմտութեամբ . «բայց ըսէ՛ ինձ իմ սիրելի ազատիչս, ովքեղ ըսաւ թէ ես Հերետիկոս մի իմ» :

«Քաջանան որուն խաչը համբուրելու կամք չէք բրած» :

— Սեծ իրաւամբ «ըսի ծանրութեամբ «վասն զի ես չատ աղեկ գիտեմ թէ այդ քաջանաները թէ որքան վնասներ հասցուցին մարդկային ընկերութեան» :

«Հաւանական է, բայց խաչը — խաչը սուր է արդաւեւ եւ մեր յուսոյ դրոշակն է, այն բայց այն ձեռքերը որ կը բռնեն, կաղճեն նաեւ վայն» :

Ա. Հայր-նի :

(Շարունակելի)

ԻԼՏԵԿՈՆՏԱ

Տես թիւ 49

ԿԱՍ . (Բիւ ճը Լո— Էնալի Ետը) ո՛չ :

ԻԼՏ . Ո՛չ, ո՛չ . . . հապա . . . ի՞նչ եղաւ . . . ըսէ :

ԿԱՍ . Նախ այնպէս կարծուեցաւ թէ կուռն մէջ թշնամիներէն զարնուելով մեռած է :

ԻԼՏ . Ե՞տքը :

ԿԱՍ . Ետքը լսեցինք որ կենդանի է :

ԻԼՏ . Սրբեօք . . . արդեօք :

ԿԱՍ . Ո՛հ եթէ սիրտդ հանդարտեցնէս . . . կրնամ . . . մեծաւ հաճութեամբ . . . :

ԻԼՏ . Կոնչէ՛, կ'աղաչեմ . . . հոս կ'անցէ :

ԻԼՏ. Ասիկա ամուսինս է . . . աս ալ
զաւակս, ասոնց համար ինծի հետ դուն
ալ շատ անգամ 'ի դուք շարժելով կու-
լայիր:

ՖՏԱՆ. Ի՞նչ կ'ըսես (Իւսէկոսային)
բայց ես քեզի իմացներու եկայ՝ որ Բօճի-
էրօն բանտն եկած է, եւ առաջին զա-
տաւորէն հրաման ունի՝ որ քեզի այ-
ցելութիւն ընէ:

ԻԼՏ. Բօճիէրօն:

ԻԲՑ. Անգղամը:

ՖՐԱՆ. Շուտով դացէք, իրարմէ բաժ-
նուեցէք, կ'աղաչեմ. . . եթէ իմացուե-
լու ըլլայ . . . :

ԻԼՏ. Բայց դուն . . . :

ԻԲՑ. Մեզի կարեկից ես:

ԿԱՍ. Աս ողորմելիներուն վրայ գլխի
(Թեպալտօն ինչ ներկայացնէ):

ՖՐԱՆ. (Ի՛նչ ճշ լուսնի նային ետք,
Թեպալտօն համբարեւելէ.) Ես ալ ամուսին
եղած եմ, ես ալ մայր եմ. տեսէք ար-
ցունքներս . . . բաւական է . . . բայց
մարդ կուգայ:

ԻԲՑ. Զիս սպաննել ուզո՞ղն է:

ՖՐԱՆ. Կ'աղաչեմ. . . :

ԿԱՍ. Կեցիր. (Ինչ Բանէ)

(Դարձեալ)

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆԲ

Ուսումնական լեզուագէտ եւ աղ-
նուարարոյ անձ մը՝ որ Ուսումնական
վարժարանի աշակերտներէն մէկն է, կը
փախաբի աղնուական ընտանեաց մը քով
դասատուութեան մտնել թէ այցելու-
թեամբ (վիզիթայով) եւ թէ մշտնջենա-
ւոր. ուստի ուղղով լրագրոյս գրասեն-
եակէն կրնայ տեղեկութիւն ստանալ:

Տասն երկու հոգիէ բաղկացեալ գե-
րասանական խումբ մը պատրաստելու

ձեռնարկած ըլլալով՝ վեց դերասանի
կարօտութիւն ունինք. ուստի կը ծանու-
ցանենք որ՝ ո՞վ որ կը փախաբի սոյն խումբ
բին ընկերանալ, պէտք է Նշանճի կոչ-
ուած թաղը ստանի. Պ. Սինէմին հետ
տեսնուի, ուրկէ կրնայ իմանալ մեր տե-
ղը:

Թարգմ. Արմէն Թեքլեան:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԲ

ՎԻՔԹՈՒ ՀԻԻԿՈ

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

Վիքթօր Հիւկօ մեծանուն կենդանի
բանաստեղծին աս ընտիր գործը՝ որ հե-
ղինակին վսեմ գաղափարներուն ու ազնիւ
զգացմանը յատարարութիւնն է, Եւրո-
պիոյ մէջ բաւական ազդեցութիւն ըրած
է, և մենք ալ շատ կը փախաբենք այս
ամենօգտակար հեղինակութեան թարգ-
մանութիւնը մեր ազգին մէջ ալ ըլլալը:

Ահա մեր Արգոյ բարեկամ Պ. Բարթոլ-
Տ. Մաղաքեան ուսումնասիր երիտասար-
դը այս օգտակար գործը գեղեցիկ թարգ-
մանութեամբ 'ի լոյս ընծաւց: Կը յու-
սանք որ արգոյ ազգայինք փոխանակ Ալեք-
Բարիս, Շահ Խանյէլ, և աս տեսակ զրբե-
րը կ'արդալու, պիտի յօժարին՝ զմարդիկ
'ի մարդասիրութիւն, 'ի դուք և 'ի կա-
րեկցութիւն շարժող օգտակար և ընտիր
գործեր կարդալու և թշուառ անձանց
օգնութիւն հասնելու, որ քրիստոնէութեան
և մարդկութեան պահանջածն է:

Կը ծախուի ամեն հայ գրախաճառաց
քով: Գին 10 դրուր:

ԽՄԲ.Գ.ՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԻՆԱՍ Մ. ՀԱՅԿ ԳՍՓԱՄԱՃԵԱՆ
ԵՒ

ՏՆՈՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. ԲՈՐԹՈՒԹԱԼԵԱՆԻ

Ս. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Ե. ԳՕԼԻՍ ԻՄԱՄ-ԱԱԼԻ ԽԱՆ